

ETH DIARI

Numerò 87
Dijaus 22 d'abriu 1999

HUELHETON

DIARI

D'ARAN

Prètz: 50 pessetes

SÈRBIA PÒRTE TÀ MONTENEGRO ERA SUA 'NETÈJA ETNICA'

Montenegro acuse a Belgrad de crims de guèrra. Ua acusacion hèta formaument peth viceprimèr ministre montenegrès, Draguisa Burzan, que se trasladedimars enquiara frontèra tamb Kosòvo entà investigar es denòncies hètes pera poblacion.

Sang encara recenta li demoraue ara sua arribada. Mud testimoni dera massacra cometuda ores abantes per soldats der exercit iogoslau. Burzan podec confirmar que sies refugiadi albanos-kosovars e un civiu montenegrès auien estat assassinadi.

"Auem demanat ar exercit qu'autrèg

aqueri que cometeren aguest crim", declarèc; "nosati contunham tà deuant tamb era investigacion e tot çò que carrege aguesta".

Belgrad non sonque a estienut entà Montenegro era sua percaça d'albano-kosovars, senon qu'a aucupat un lòc estrategic ath costat dera sua frontèra: era península de Prevlaka, ua zòna desmilitarizada jos eth contròtle dera ONU e en territòri croata. Mès ath delà, er unic accés tà Kotor, a on er exercit iogoslau a ua importanta basa navau.

Milosevic implique atau a Croàcia e a Montenegro ena guèrra.

MACEDÒNIA REDAURÍS ES PÒRTE AS REFUGIADI

Es autoritats de Skopje an autorizat ara fin era entrada en sòn país de 3.000 civius albano-kosovars que hugien de Kosòvo e que d'ençà de deluns èren en 'terra de degun' entre Sèrbia e Macedònia.

Dempús de demorar dus dies, e pressionada sens dopte per Occident, Macedònia a decidit installar un nau camp de refugiadi.

Totun, es autoritats de Skopje an reiterat qu'era sua capacitat d'acuelhuda ei mès que saturada e que ja an rebut en sòn país un nombre de refugiadi ueit còps per dessus deth que pòt absorbir.

Tamb mès de 160.000 albano-kosovars, Macedònia ve coma s'esbause era sua fragila economia e se preocupe pera sua estabilitat politica.

Era minoria albanesa de Macedònia cor eth risque de convertí-se en majoria e era infiltracion de membres der independentista Exercit de Liberacion de Kosòvo (UCK) entre es refugiadi hèr tèmer era estienuda deth conflicte.

ERA COMISSIÒN EUROPEÀ APRÒVE UA SÈRIE DE RECOMANACIONS ENTÀ FOMENTAR ERA OCUPACION

Era Comission Europèa aprovèc ager en Brussèlles ua comunicacion sus es politiquas comunitàries amiadades entà promòir era creacion d'ocupacion que recomane ua dosificacion bilançada des politiquas macroeconomicas, era mielhora des politiquas nacionaus d'ocupacion e era metuda en marcha de reformas enes mercats de producte, de servicis e de capitaus. Tamb aguest document, que se presentarà en Conselh Europèu ena sua amassada de junh, en Colònia, se sage de "respòner as problèmas d'ocupacion que se presenten en tota era Union Europèa", pr'amor que se en Estats Units mès deth 70% dera poblacion en edat de trabalhar a ua ocupacion,

en Euròpa aguesta taxa ei sonque deth 61% entara Union Europèa. Ena amassada de Viena de deseme passat, es caps d'Estat e de Govèrn demanèren ara Comission que presentèsse ua comunicacion sus era integracion des politiquas d'ocupacion a nivèu comunitari e ath delà emparèren era idia d'un pacte entara ocupacion que se discutirà ena amassada de Colònia. Segontes era comunicacion der Executiu comunitari, s'autrèg un papèr centrau as Estats membres, as interlocutors sociaus e as institucions dera UE. Es Estats membres auràn de contunhar tamb es sues reformas deth mercat de trabalh e mantier es sòns compromisi en favor dera estabilitat e dera reestructuracion

pressupostària. En çò que tanh as interlocutors sociaus, era Comission persuete qu'an de salvar eth sòn supòrt tà un conjunt de mesures de politica macroeconomica favorables ath creishement e era ocupacion e qu'emparen es evolucions salariaus segontes es granes orientacions de politiquas economicas. Era Comission, peth sòn costat, se compromet a ajudar es Estats membres en tot encoratjar e emparar era inversion enes recorsi umans, en tot assegurar era promocion des reformas estructuraus que s'amien entà un mielhor foncionament des mercats e assegurant era promocion dera modernizacion des sistèmas de proteccion sociau.

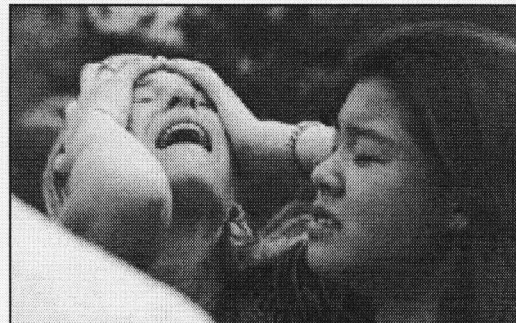
COMMOCION EN ESTATS UNITS PERA MATANÇA ESCOLARA

Velha pes victimas dera petjor tragèdia registrada ena istòria des collègis en Estats Units. Alumnes e familhars cerquèren consòu ena religion, commocionadi pera barbària qu'ores abantes s'auie crubat era vida d'ues quinze personas.

Dus estudiants d'ua escòla segondària de Littleton, a pròp de Denver, arribèren en centre dimars tà meddia e comencèren a disparar, sustot, contra grops minoritaris e esportistes.

Dempús se suïcideren.

Es pistolèrs, de dètz-e-ueit ans, apertienien ara "Mafia des abrics longui", un grop fascinat per Hitler, era neishença deth quau se commemorèc dimars, 20 d'abriu. Mès tanben semble èster qu'èren enfrontadi ath club d'atletisme. Ua suberviuenta racondèc: "Les demanè plorant que non m'aucissen. Alavetz agarrèren ua gojata e l'auciren deuant mèn. Dempús, disparèren ath cap d'un gojat son-

que perque ère nere".

Aguesta matança ei era tragica pròva qu'eth nivèu de violència enes estudis des Estats Units ei cada dia mès alarmant. Hèts com aguest, qu'an coma protagonistes adolescents, se repetissen cada còp tamb mès frequèncià.

Igualment, a redubèrt eth debat sus eth facil accés as armes en Estats Units.

TIROTEGI ENES ESCÒLES: UA CRONOLOGIA

Eth tirotèg de dimars en ua escòla de Colorado ei eth mès nauèr en ua sèrie d'incidents en centres educatius d'Estats Units que i a agut enes darrèri 18 mesis e enes quaus an mòrt 14 personas e mès de 40 an estat herides.

Ara seguida, ua lista de quauqu'uns d'aguesti incidents:

21 de mai de 1998: Un estudiant de 15 ans aucic dus joeni e ne heric 22 ena escòla segondària de Thurston (Springfield, Oregon).

19 de mai de 1998: Un estudiant de 18 ans de darrèr grad dera escòla segondària Lincoln County aucic a tirs ar estudiant Robert Creson en Fayetteville (Tennessee).

25 d'abriu de 1998: Un estudiant de 14 ans aucic ath mèstre John Gillette, en tot que dus gojats de 14 ans sigueren heridi, ena escòla d'ensenhament miei

Parker d'Edinboro (Pennsylvania).

24 de març de 1998: Dus mainatges, d'11 e 13 ans, auciren a tirs quate mainades ena escòla d'ensenhament miei Westside de Jonesboro (Arkansas). Nau mainades e ua mèstra sigueren herides.

1 de deseme de 1997: Un mainatge de 14 ans disparèc contra tres mainades e les aucic ena escòla segondària Heath de Paducah (Kentucky). Cinc personas mès ne gesseran herides.

1 d'octobre de 1997: Un estudiant de 16 ans aucic a tirs era sua exnòvia e ua auta gojata ena escòla segondària Pearl (Mississippi), dempús d'esgorjar ara sua mair. Uns auti sèt estudiants sigueren heridi.

MORÍS ER AUSTRIAC HERIT EN LAUET D'ANDÒRRA E JA SON TRES ES VICTIMES D'AGUEST ACCIDENT

Er austriac Peter Hinterreitner, herit grèu en accident de deluns passat en ua estacion d'esquí d'Andòrra, moric ager ath maitin, tàs 10.30, en Hospital Nostra Senyora de Meritxell, segontes un comunicat der espitau. Tamb aguesta que ja son tres es victimas deth lauet, dempús qu'Albert Viladomat e Patrick Albert Roszcencwajc morissen eth madeish dia der accident. Peter Hinterreitner ingressèc dempús der accident ena Unitat de Cures Intensiues de Nostra Senyora de Meritxell tamb ua sindròma d'aclapiment muscular (CRAC). Auie de besonh ventilacion mecanica e auie era foncion circulatòria mantienguda a traùers de medicacion.

Eth lauet de nhèu se produsic deluns peth maitin quan un grop de 12 esquiaires se trobauen ena zòna deth Plan der Estanh, ena parròquia dera Massana (Andòrra) plaçada ena còta 2.800 e dehòra des pistes senhalades.

IES d'ARAN tamb KOSÒVO

Sant Jòrdi 99

Venda de libres de segona man

AUÉ PARADA EN MERCAT DE VIELHA

Ua des pògues tradicions que m'agrade complir ath pè dera letra ei era de regalar, e regalà-me, libres per Sant Jòrdi (ben, quauqua ròsa tanben). M'agrade trigar e estornejar pes parades, maugrat es prètz que naturaument son ua bestiesa; mès em un país ric e es edicions son plan cares e quauquarrés les a de pagar.

Enguan ja se sap quin serà eth libre mès venut, pr'amor qu'es mieis de comunicacion non hèn sonque anonciar ua gran victòria (tamb rècord de vendes?) e aguesta sòrta d'estratègia de marqueting sembla èster que da plan boni resultats e non falhe jamès.

Enguan cromparam un libre d'Andreu Buena-fuente, e... ja i èm!

Es intellectuaus s'an metut a criticar toti

amassa aguest libre abantes de liegé-lo per que eth sòn autor non ei un literat blos, senon un òme mediatic sense cap de merit n'estudis ne capacitat ne arren... entà escriuer e véner libres.

Sembla èster qu'aguest libre non pòt èster bon de cap manèra, e serà un pecat plan grèu se lo crompam, e basicament demostraram un nivèu culturau plan baish e vulgar, frut dera nòsta alienacion mentau de tant veir era tele (òc, òc, açò diden).

E jo me demani: Perqué non pogui crompar aguest libre? Ei obligat qu'es libres siguen perfectes d'estil, lenguatge e sintaxi? Non podem liéger arren que non sigue d'un prestigiós literat? O dilhèu auem de crompar aque-ri fantastic e meravilhosos libres de poesia des quaus se ne ven ua dotzea cada an?

Creigui qu'auem de desmitificar era literatu-
ra. Ja ei pro que mos diguen es sapients ena matèria qu'em un país que lieg pòc e mala-
ment, en tot sajar que toti liegem un determi-
nat tipe de literatura d'assai e novèlles istori-
ques. Cadun que lieg çò que li agrade, e tant bon ei lieger er *Asterix* d'Uderzo e Goscinny, com er *Ulisses* de Joyce e Arrés Mès, e se-
non que me demòstren çò de contrari, pr'a-
mor que non per èster un gran legedor de li-
teratura culta s'ei mielhòr en d'auti aspèctes dera vida.

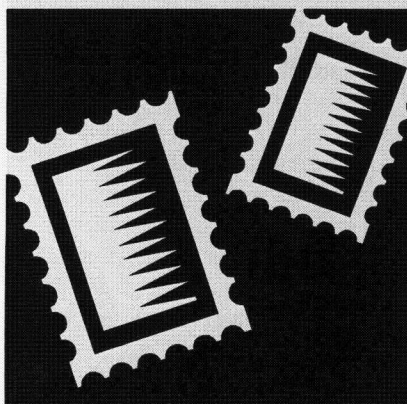
Hè ja uns ans qu'apreni a non acabar un libre. Se non m'agrade lo dèishi ena mieitat e vos asseguri que non è cap de remordiment de consciència ja que jo liegi literatura entà passà-m'ac ben, donques ja veigui pro docu-
ments professionaus en trabalh que son en-

gèjants e de mau empassar. Igualment, cohesi publicament que sò capable d'auer començadi tres o quate libres ath madeish temps, e segontes er estat d'anim n'agarrí un o un aute. De totes manèras, conscient d'aguest enòrme mau que hèsqui ara umanitat, non ac expliqi jamès ad arrés, non siguesse que m'enviessen tara hoguera es salvadors culturaus dera pàtria.

Que i haram; possiblement jamès non arriba-
ram a èster un *sanchezdragó* (Que Diu me'n saue), mès sò segur que mos ac auram passat plan ben liegent sonque çò que mos vengue de gust e de tant en tant -hètz-me cas-
Asterix e Obelix.

Miquel Campà

**CAMPANHA SAGÈTHS
PLURAUS**

Auè se presente ena Fundació Jau-me Bofill de Barcelona era cam-
panha "Sagèths pluraus" damb era par-
ticipacion dera Oficina de Foment e
Ensenhament der Aranés deth Conselh
Generau. Era campanha a coma finalit-
tat crear es condicions de besonh entà
qu'ua part des sagèths de corrèus que se
hèsquen en Estat espanhòl siguen enes
lengües minorizadas. I participen repre-
sentants deth catalan, der *euskara*, deth
galego, der *asturianu*, der aragonés e
der aranés.

SAGÈTHS PLURAUS

Er 1 de gèr de 1850 s'emetic eth primèr sagèth
postau modèrn espanhòl. D'alavetz ençà, Es-
panha a emetut un totau de 3.612 sagèths, des
quaus 19 an portat quauque tèxte en catalan (un
0,52%), 7 an portat quauque tèxte en galhèc (un
0,19%) e sonque 4 en eusquèra (un 0,11%). En
aguest periòde Espanha non a emetut ne un solet
sagèth enes autes lengües parlades en sòn territòri
(aragonés, asturian e occitan dera Val d'Aran). En
totau, es 30 sagèths emetudi en lengües despa-
rièras deth castelhan sonque representen eth
0,83% de toti es sagèths emetudi en 149 ans.
Aguesta trajectòria espanhòla contraste tamb era
d'un bon nombre d'Estats plurilingües deth mon,
qu'an rebutat enes sòns sagèths era sua diuersitat
lingüística e d'aguesta manèra l'an promoigut la-
guens e dehòra des sues frontèras tamb eth desir
de hè-la universau. En Euròpa, son ben coneishudi
es cassi de Belgica (tamb sagèths en neerlandés,
francés e aleman), Finlàndia (en finés e suec), Ir-
landa (en gaelic e en anglés) e Soïssa (en aleman,
francés, italian e romanch). Era Constitucion Es-
panhòla de 1978 permetec era oficializacion deth
catalan, eth galhèc e er eusquèra enes sòns terri-

tòris istorics e impausèc ar Estat eth mandat de
respectar e emparar era sua diuersitat lingüística
intèrna. Ei vertat que 17 des 19 sagèths tamb tèxti
en catalan e toti es sagèths tamb tèxti en galhèc e
eusquèra son posteriors ara aprovacion dera Con-
stitucion, mès aguestes chifres non permeten parlar
d'ua promocion significatiua per part der Estat des
lengües diuerses des sòns ciutadans. Coma par-
lants de lengües diferents deth castelhan que mos
volem reconéisher enes simbèus der Estat, volem
formular publicament era demana qu'es nòstes len-
gües siguen incorporades as sagèths espanhòls
d'ua manèra que hèsque justícia ath sòn pes demo-
grafic, istoric e culturau, e que permete complir
tamb eth mandat constitucional de respècte e em-
parament dera diuersitat lingüística espanhòla non
sonque d'un biais testimoniau. A pròp deth 150au
aniversari deth primèr sagèth modèrn espanhòl,
volem cridar es nòsti governants a préner totes es
mesures de besonh entà qu'er 1 de gèr deth 2000,
coma mès tard, se complisque un viratge entara
pluralitat ena, enquia ara, uniforme istòria filateli-
ca espanhòla.

AJUDEM ETH PÒBLE DE KOSÒVO

**CAMPANHA D'ARREMASSADA
DE MATERIAU D'URGÈNCIA
ENTÀS REFUGIATS KOSOVARS**

- Òli de girasol
- Legums sequi
- Lèit en povàs
- Cacao en povàs
- Sucre
- Sabon en pastilha
- Chucs de fruta en *tetra brik*

- Fruts sequi
- Lèit infantil en povàs
- Hariats (*papillas*)
- Compreses
- Borrasetes (*pañales*)
- Pasta de sopa

En LES e BOSSÒST, enes parcs de Pompièrs deth 21 d'abriu en-
quiath 7 de mai, de 18.00 enquias 21.00 ores.

En VIELHA, en carrèr Sarriulèra, 12 (baishi), ath cant dera oficina
de torisme. Botigues de comestibles e supermercats junhuts ara cam-
panha.

Deth 21 d'abriu enquiath 15 de mai,

Compde corrent:

2100 0679 16 0200470241 CIEMEN Acció Solidària
0182 2370 46 0010022227 Crèu Ròja (Victimes Iogoslàvia)

**Non sonque auem de besonh es tòns sòs,
senon tanben eth tòn trabalh, eth tòn
temps e era tua illusion.**

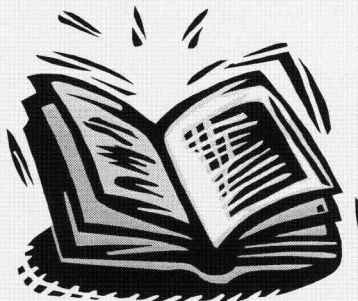
Telefona-mos

tath 973 64 01 10 o 973 64 18 01

Organize: Ajuntament de Vielha-Mijaran
Collabòre: Conselh Generau d'Aran

**DETH DIA DETH LIBRE
TARA SETMANA DETH LIBRE**

*Auè se presente era Fundació Dia
Mundial del Llibre*

Cada viatge son mès es iniciatiues
que se somen ath Dia deth Libre
entà celebrar un jorn qu'a arrenhut a
despassar frontèras mès enlà des
tèrres catalanes. Ager madeish per
exemple, se presentaue en Palau dera
Generalitat era Fundació Dia Mundial
del Llibre de Catalunya, ua entitat que
neish entà promòir era celebracion e

internacionalizacion deth dia 23 d'abriu coma Dia Mondiau deth Libre e fomentar atau
eth libre e era lectura non sonque en Catalonha, senon tanben en d'auti païsi deth mon.
En realitat, era constitucion dera Fundació s'encastre laguens des iniciatiues qu'amie a
tèrme era Generalitat d'ençà de 1994 tamb er objectiu de promòir era celebracion inter-
nacionau dera diada de Sant Jòrdi. En aguest madeish encastre, era Unesco aprovèc,
eth 15 de noveme de 1995, era proclamacion deth 23 d'abriu Dia Mondiau deth Libre e
des drets d'autor.

Tanben comence auè ua auta iniciatiua tamb vocacion internacionau que precedis eth
23 d'abriu. Ei era campanha prebotjada pera Unesco: "Ua persona, un libre", a traue-
dera quau se sage de recuperar es estructures culturaus e educatiues des païsi afectadi
pes uracans Mitch e Georges. Era campanha consistís en ua arremassada massiua de
libres, que se harà de totes es librerias d'Espanha, tamb destin entà Ondures, Nicara-
gua, Guatemala e El Salvador. Toti que i volguen colaborar auràn de liurar un libre,
nau o en perfectè estat, en quinevolh libreria o enes contenedors que i a plaçadi en
quauqui magazèms de Catalonha.

E-mail: vivenciaranesa@cv.es
Editor e director: Joan-Ramon Colomines-Company.
E-mail: jrcc@apdo.com
Informatica e dissenh: Marc Colomines i Nadal.
Equip de correctors: Pilar Barés e Xavier Gutierrez.
Equip comerciau: Ramon Agullo i Teixidor.

Edite ETH DIARI
Familia Colomines
Centre d'estudis VIVÈNCIA ARANESA
Aula Europa des Prineus (Val d'Aran)
Carrer Doctor Manel Vidal
locau num. 5
(Darrèr edifici) Ath cant der Espitau)
25310 Vielha-Val d'Aran
Telefòn: 973641772
Fax: 973640871